

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного
факультету

Юрій Бідзіля Юрій БІДЗІЛЯ

« 30 » « Серпень » 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність	014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
Освітня програма	Українська мова і література, Англійська мова і література
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Сучасна українська мова» (Лексикологія. Семасіологія. Фразеологія. Лексикографія) для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітньої програми «Українська мова і література. Англійська мова і література».

Розробник: *Сабадош Іван Васильович*, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри української мови**.
Протокол № 12 від 26 червня 2023 року

Завідувач кафедри Наталія ВЕНЖИНОВИЧ

Схвалено науково-методичною комісією **філологічного факультету**.
Протокол № 8 від 29 червня 2023 року

Голова науково-методичної комісії Василь ШАРКАНЬ

1.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС - 5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 150	1-й	1-й
Кількість модулів - 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 4 самостійної роботи студента – 4	1-й	1-й
	Лекції:	
	38 год	14 год
	Практичні (семінарські):	
	36 год	4 год
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: письмова	Самостійна робота:	
	76 год	132 год

2.

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Сучасна українська мова» є озброєння здобувачів вищої освіти знаннями з лексикології і семасіології, фразеології і лексикографії сучасної української мови і навичками аналізу лексичних і фразеологічних одиниць.

Відповідно до освітньої програми «Українська мова і література. Англійська мова і література», вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти інтегральної компетентності:

здатність вирішувати складні спеціалізовані практичні завдання в галузі середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, психології, теорії та методики навчання й характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти (**ІК**)

та таких загальних компетентностей:

- 1) здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (**ЗК 1**);
- 2) здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя (**ЗК 2**);
- 3) здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями (**ЗК 3**);
- 4) здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (**ЗК 5**);
- 5) здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (**ЗК 7**).

Вивчення дисципліни сприяє також формуванню у здобувачів вищої освіти таких фахових компетентностей спеціальності:

здатність до формування в здобувачів освіти ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків (**ФК 1**).

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких спеціальних (предметних) компетентностей:

- 1) здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури, у практиці навчання української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти (**ПК 1**);
- 2) здатність адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової та міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах (**ПК 2**);
- 3) здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіти методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт (**ПК 3**);
- 4) здатність використовувати сучасні наукові методи філологічних досліджень, добирати, аналізувати, систематизувати й синтезувати фактичний лінгвістичний, літературний матеріал; узагальнювати підсумки виконаного дослідження та формулювати його новизну; оформляти згідно із сучасними вимогами та репрезентувати результати

наукового дослідження в усній чи письмовій формі, послуговуючись відповідним термінологічним апаратом (ПК 8).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Сучасна українська мова» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

ОК 6 «Вступ до мовознавства»

ОК 24 «Латинська мова».

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Українська мова і література. Англійська мова і література» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<i>Знає</i> основні історичні етапи розвитку предметної галузі.	РН 1
<i>Уміє оперувати</i> базовими категоріями та поняттями спеціальності.	РН 5
<i>Усвідомлює</i> цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України.	РН 12
<i>Знає</i> сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні та за її межами.	РН 13
<i>Пояснює</i> особливості розвитку української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; <i>порівнює</i> мовні й літературні факти, явища, оригінали творів англійською мовою й українські переклади англійськомовних художніх текстів, визначає їхні подібності й відмінності.	РН 14
<i>Володіє</i> комунікативною компетентністю з української, англійської мов (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), <i>здатний</i> удосконалювати й підвищувати власний компетентнісний рівень у вітчизняному та міжнародному контексті.	РН 15
<i>Уміє</i> працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні	РН 17

<i>Володіє</i> основами професійної культури, <i>має здатність</i> створювати, редагувати й перекладати тексти фахового змісту українською та англійською	РН 19
<i>Використовує</i> гуманістичний потенціал української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.	РН 21
<i>Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати</i> теоретичні й методичні засади навчання української мови і літератури, англійської мови і зарубіжної літератури для виконання освітньої програми в закладах загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти.	РН 22

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Сучасна українська мова»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<i>Знає</i> сучасні теоретичні основи лексикології, семасіології, фразеології, лексикографії та основні історичні етапи розвитку предметної галузі.	РН 1
<i>Оперує</i> лінгвістичною термінологією для розв’язання професійних завдань.	РН 5
<i>Має</i> достатній обсяг знань із лексикології, семасіології, фразеології, лексикографії української мови, що є підґрунтям для формування наукового світогляду майбутніх вчителів української мови.	РН 12
<i>Знає</i> актуальні теоретичні й практичні аспекти вивчення лексикології, семасіології, фразеології, лексикографії та способи їх представлення в сучасному мовознавстві й традиційних концепціях, представлених у шкільній лінгводидактиці.	РН 13
<i>Уміє</i> аналізувати, узагальнювати й використовувати інформацію в навчальному процесі, застосовувати теоретичні знання про лексикологію, семасіологію, фразеологію, лексикографію для вирішення проблем у ЗССО та закладах фахової передвищої освіти відповідно до чинних програм.	РН 14
<i>Уміє</i> застосовувати навчально-дидактичні матеріали з лексикології, семасіології, фразеології, лексикографії при вивченні сучасної української мови, послуговуватися мовними нормами, враховуючи особливості використання мовних одиниць у певному контексті; <i>уміє</i> застосовувати комунікативну компетентність з української мови відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти.	РН 15
<i>Уміє</i> користуватися різними типами лінгвістичних (філологічних) словників на паперових та електронних носіях; <i>активно</i> використовувати у практичній діяльності онлайн-версії лінгвістичних словників із метою аналізу важливих питань лексикології, семасіології, фразеології та лексикографії.	РН 17

<i>Володіє</i> основами професійної культури вчителя української мови, має здатність створювати, редагувати лінгвістичні тексти українською мовою.	PH 19
<i>Використовує</i> гуманістичний потенціал української мови для формування духовного світу учнів закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти.	PH 21
<i>Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати</i> теоретичні й методичні засади навчання лексикології, семасіології, фразеології, лексикографії для виконання освітньої програми в закладах загальної середньої освіти, фахової передвищої освіти, вміє добирати і систематизувати дидактичний матеріал, формувати різні типи завдань, вправ і тестів, пояснювати лексичні та семантичні явища.	PH 22

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни «Сучасна українська мова» є:

- поточний контроль під час вивчення навчальної дисципліни, який проходить в індивідуальній, груповій, фронтальній формі. Методи поточного контролю: усний, письмовий, практичний, комп'ютерний і самоконтроль;
- метод підсумкового контролю – іспит, який проводиться письмово. Поточний контроль знань та умінь здобувачів із навчальної дисципліни «Сучасна українська мова» охоплює проведення двох модульних контрольних робіт та підсумкового контролю у формі іспиту.

Методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- словесні методи навчання: розповідь, бесіда, лекція; наочні: ілюстрація, демонстрація; практичні: вправи, анкетування тощо;
- за логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні;
- за ступенем самостійності мислення здобувачів при засвоєнні знань: репродуктивні, пошукові, дослідницькі та ін.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усні відповіді, тестування та письмові домашні, самостійні роботи на практичних заняттях.

Форма модульного контролю: *підсумковий тематичний контроль* через виконання письмової контрольної роботи; *проміжний атестаційний контроль*, *поточний контроль за виконанням індивідуальних робіт*, винесених для самостійного опрацювання.

Форма підсумкового семестрового контролю: іспит у формі письмової відповіді за екзаменаційними білетами.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота			Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	50	100
20	15	15		

T1, T2 ... – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	50	100
8	8	8	8	8	10		

T1, T2 ... – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	3	30	6	30
Комп'ютерне тестування при тематичному оцінюванні	1	10	2	10
Письмове тестування при тематичному оцінюванні	1	10	2	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота з курсу «Сучасна українська мова» містить 2 типи завдань:

- 1) перші три завдання охоплюють теоретичний матеріал і оцінюються 60 балами;
- 2) вісім завдань мають практичний характер і стосуються перевірки практичних навичок здобувачів із курсу; оцінюються 40 балами;

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Екзаменаційний білет із курсу «Сучасна українська мова» містить 11 завдань, у складі яких переважають практичні:

- 1) перше, друге і третє завдання охоплюють теоретичний матеріал і оцінюються 60 балами;
- 2) вісім завдань стосуються лексикологічного, фразеологічного аналізу і словників різних типів української мови й оцінюється 40 балами.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. *Вступ. Походження лексики української мови. Слово як основна одиниця мови.*

Тема 1. Вступ. Предмет, мета і завдання курсу. Місце української мови серед інших слов'янських мов. Територіальна, статистична і часова характеристика української мови. Діалектна основа української літературної мови.

Тема 2. Лексика української літературної мови з погляду її походження.

Тема 3. Слово як основна структурно-семантична одиниця мови.

Модуль 2. *Лексико-семантичні явища. Стилiстичні шари лексики. Лексика обмеженого використання. Активна і пасивна лексика. Фразеологія. Лексикографія.*

Тема 4. Слово в лексико-семантичній системі української мови.

Тема 5. Лексика української літературної мови з погляду сфер її вживання.

Тема 6. Лексика української літературної мови з погляду її активного і пасивного вживання.

Тема 7. Лексика української літературної мови з погляду стилістичного.

Тема 8. Українська фразеологія.

Тема 9. Українська лексикографія. Використання словників у навчально-виховній роботі в загальноосвітній школі.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Форма навчання – денна				
	у тому числі				
Усього	лекцій	пра	лаб	інд	са
		кти		иві	мо
	ці	чні	ора	дуа	сті
		(се		льн	йн
	ції	мін	тор	а	а
		арс		ні	ро
	ці	ькі	ні	бот	бот
)		а	а

Модуль 1. Вступ. Походження лексики української мови. Слово як основна одиниця мови.						
Тема 1. Вступ.	24	6	6			12
Тема 2. Лексика української літературної мови з погляду її походження.	16	4	4			8
Тема 3. Слово як основна структурно-семантична одиниця мови. Модульна контрольна робота.	12	2	4			6
Разом за модуль 1	52	12	14			26
Модуль 2. Лексико-семантичні явища. Стилiстичнi шари лексики. Лексика обмеженого використання. Активна i пасивна лексика. Фразеологiя. Лексикографiя						
Тема 4. Слово в лексико-семантичній системі української мови.	18	6	4			8
Тема 5. Лексика української літературної мови з погляду сфер її вживання.	14	4	2			8
Тема 6. Лексика української літературної мови з погляду її активного і пасивного вживання.	14	4	2			8
Тема 7. Лексика української літературної мови з погляду стилістичного.	12	2	2			8
Тема 8. Українська фразеологія.	17	4	4			9
Тема 9. Українська лексикографія. Використання словників у навчально-виховній роботі в загальноосвітній школі. Модульна контрольна робота.	23	6	8			9
Разом за модуль 2	98	26	22			50
Разом за семестр	150	38	36			76

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Форма навчання – заочна				
	Усього	у тому числі			
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота
Тема 1. Вступ.	16	1			15
Тема 2. Лексика української літературної мови з погляду її походження.	18	2	1		15
Тема 3. Слово як основна структурно-семантична одиниця мови.	17	2			15
Тема 4. Слово в лексико-семантичній системі української мови.	18	2	1		15
Тема 5. Лексика української літературної мови з погляду сфер її вживання.	14	1			13
Тема 6. Лексика української літературної мови з погляду її активного і пасивного вживання.	13	1			12
Тема 7. Лексика української літературної мови з погляду стилістичного.	13	1			12
Тема 8. Українська фразеологія.	18	2	1		15
Тема 9. Українська лексикографія. Використання словників у навчально-виховній роботі в загальноосвітній школі.	23	2	1		20
Разом за семестр	150	14	4		132

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Вступ.	6	

2.	Лексика української літературної мови з погляду її	4	1
11	Слово як основна структурно-семантична одиниця мови.	4	
4.	Слово в лексико-семантичній системі української мови.	4	1
5.	Лексика української літературної мови з погляду сфер її вживання.	2	
6.	Лексика української літературної мови з погляду її активного і пасивного вживання.	2	
7.	Лексика української літературної мови з погляду	2	
8.	Українська фразеологія.	4	1
9.	Українська лексикографія. Використання словників у навчально-виховній роботі в загальноосвітній школі.	8	1
		36	4

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Місце української мови серед інших слов'янських мов. Територіальна, статистична і часова характеристика української мови. Українська літературна мова як унормована і відшліфована форма загальнонародної мови. Українська мова як державна.	12	15
2.	Шари незапозиченої лексики української мови. Запозичення зі слов'янських і неслов'янських мов. Етимологічні	8	15
3.	Лексика української мови як система. Лексико-семантичне поле і лексико-семантична група.	6	15
4.	Типи лексичних значень слова. Багатозначні й однозначні слова. Омоніми, синоніми, пароніми, антоніми. Семантична структура слова та її розвиток.	8	15
5.	Загальноновживана лексика і слова обмеженого вжитку. Територіальні і соціальні діалектизми та їх використання у різних стилях сучасної української літературної мови.	8	13
6.	Активна і пасивна лексика. Види пасивної лексики та використання у різних стилях мови. Джерела появи	8	12
7.	Міжстильова і стилістично забарвлена лексика, її шари та використання у різних стилях мови.	8	12

8.	Основна одиниця фразеології, її ознаки. Вузьке і широке розуміння фраземіки. Творення фразем в українській мові. Походження і джерела української фраземіки.	9	15
9.	Енциклопедичні і мовні (лінгвістичні) словники української мови, їх типи та використання у навчально-виховній роботі в загальноосвітній школі.	9	20
	Разом	76	132

6.5. Індивідуальні завдання

Підготовка рефератів, презентація власних досліджень, виконання практичних вправ з усіх вивчених тем, виконання тестових завдань, анотація прочитаної літератури з елементами науково-дослідної роботи, пошук у комп'ютерних мережах додаткового навчального матеріалу до запропонованих викладачем тем, аналіз підручників і початкових посібників, лексикологічний аналіз слів, аналіз словникових статей різних типів словників української мови і т. ін.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: офісні додатки, Google Meet.

Обладнання: персональний комп'ютер, мультимедійний проектор, інтерактивна дошка.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Боднар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: Навч. посіб. Київ: Академія. 2006. С. 195–354.
2. Глазова О. П. Українська мова: підруч. для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2022. 240 с.: іл.; *її ж.* Українська мова: підруч. для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2014. 240 с.
3. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова: 5–9 класи. Київ, 2016 (зі змінами, затвердженими наказом МОН № 804 від 07.06.2017 р.).
4. Сабодош І.В. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Лексикологія і семасіологія. Фразеологія. Лексикографія. Практикум для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти освітньої програми «Українська мова і література» спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.01 Українська мова і література. Англійська мова і література. Ужгород, 2022. 124 с.
5. Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. А.П.Грищенка. 3-є вид., допов. Київ: Вища школа, 2002. С. 3–15, 92–226.
6. Українська мова: Енциклопедія. 3-є вид., зі змінами і доп. Київ, 2007. 856 с. (Київ, 2000. 752 с.; 2-е вид., випр. і доп. Київ, 2004. 824 с.).

Допоміжна література

7. *Авксентьєв Л.Г.* Сучасна українська мова: Фразеологія. 2-е вид., доп. і перероб. Київ: Вища шк., 1988. 136 с.
8. *Авксентьєв Л.Г.* Фразеологічна одиниця як предмет фразеології та її основні ознаки. *Мовознавство*. 1979. № 5. С. 13–16.
9. *Алефіренко М.Ф.* Теоретичні питання фразеології. Київ: Вища шк., 1987. 136 с.
10. *Бабич Н. Д.* Фразеологічна омонімія і полісемантизм. *Українське мовознавство: Респ. міжвідом. наук. зб.* Київ: Вища шк., 1980. № 8. С. 113–118.
11. *Бабич Н.Д.* Фразеологія української мови: Навч. посіб. Чернівці, 1970–1971. Ч. I–II.
12. *Баран Я.А.* Фразеологія у системі мови. Івано-Франківськ, 1997. 175 с.
13. *Білоноженко В.М., Гнатюк І.С.* Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ: Наук. думка, 1989. 156 с.
14. *Богущька Г., Регущевський Є., Розумейко М.* Авторські неологізми у творах Олеса Гончара. *Культура слова*. 1998. Вип. 51. С. 24–30.
15. *Булаховський Л.А.* Найважливіші риси (особливості) української мови. *Булаховський Л.А. Вибрані праці*: В 5 т. Київ, 1977. Т. II. С. 143–153.
16. *Булаховський Л.А.* Походження сучасної української літературної мови. *Там само*. С. 18–32.
17. *Бурячок А.А.* Назви спорідненості і свояцтва в українській мові. Київ, 1961. 150 с.
18. *Васильченко В.* Українська фразеологія: Навч. посіб. для самост. вивч. / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ: Знання, 2000. 96 с.
19. *Ващенко В.С.* Мова Тараса Шевченка. Харків, 1963. 252 с. (про Т.Шевченка як основоположника нової укр. літ. мови на с. 34–50).
20. *Ващенко В.С.* Українська лексикологія: Посіб. для студ.-філол. Дніпропетровськ, 1979. 128 с.
21. *Винник В.О.* Назви одиниць виміру і ваги в українській мові. Київ: Наук. думка, 1966. 151 с.
22. *Ганич Д.І., Олійник І.С.* Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
23. *Головащук С.І.* Перекладні словники і принципи їх укладання: (На матер. рос. та укр. мов). Київ: Наук. думка, 1976. 248 с.
24. *Горбач О.* Арго в Україні. Львів, 2006. 688 с. (Серія «Діалектологічна скриня»).
25. *Горецький П.Й.* Історія української лексикографії. Київ, 1963. 244 с.
26. *Грінченко Б.* Огляд української лексикографії. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Львів, 1905. Т. 66. С. 1–30.
27. *Гринчишин Д.Г.* З історії створення історичного словника української мови. *Українська лексика в історичному та ареальному аспектах*. Київ, 1991. С. 5–18.
28. *Демська-Кульчицька О.М.* Фразеологія. Київ, 2008. 76 с.
29. *Демський М.Т.* Деривація фразем на базі існуючих. *Українське мовознавство: Респ. міжвідом. наук. зб.* Київ: Вища шк., 1985. № 12. С. 45–61.
30. *Демський М.Т.* Деривація фразем на базі слів і вільних синтаксичних конструкцій. *Мовознавство*. 1988. № 1. С. 37–45.
31. *Демський М.Т.* Суть фраземи, її ономазіологічні функції й особливості номінації: (Матер. до ідеограф. Словника укр. фразем). *Записки Наукового товариства імені Т.Шевченка: Праці філол. секції*. Львів, 1992. Т. 224. С. 240–265.
32. *Демський М.Т.* Українські фраземи й особливості їх творення. Львів: Просвіта, 1994. 62 с.
33. *Демський М.Т.* Синтаксичні функції фразем. *Українська мова і література в школі*. 1986. № 11. С. 70–16.

34. Демський М.Т. Системні зв'язки в сфері фраземіки. *Мовознавство*. 1991. № 2. С. 36–43.
35. Демський М.Т. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів: Просвіта, 1994. 62 с.
36. Демський М.Т. Фраземна антонімія. *Культура мови і культура в мові*. Київ, 1991. С. 102–112.
37. Демський М.Т. Фраземна паронімія. *Українська мова і література в школі*. 1988. № 1. С. 28–32.
38. Демський М.Т. Фразеологічні омоніми. *Українська мова і література в школі*. 1974. № 3. С. 43–46.
39. Деркач А.Г. Старослов'язми в функції іронії та сарказму в поезії Т.Г.Шевченка *Наукові записки Київського педагогічного інституту*. Сер.: Філологія. Київ, 1951. Т. 11. С. 17–34.
40. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? Київ, 1995. Також у: *Вітчизна*. 1990. № 5. С. 95–130; № 6. С. 128–143; № 7. С. 87–108; № 8. С. 89–107.
41. Дзюбишина-Мельник Н. Сучасний жаргон і сучасне розмовне мовлення. *Наукові записки Національного університету Києво-Могилянська академія*. Сер.: Філол. науки. Київ, 2002. Т. 20. С. 14–19.
42. Доломан С.Є. Оксиморон у мові поезії. *Культура слова*. 1984. Вип. 27. С. 73–76.
43. Донець М.М. Історія та лінгвістичний статус поняття «енантіосемія». *Вісник Харківського національного ун-ту ім.В.Н.Каразіна*. Сер. «Філологія». Хрків, 2008. Вип. 53. № 798. С. 17–20.
44. Дослідження з лексикології та лексикографії. Київ: Наук. думка, 1965. 274 с.
45. Дятчук В.В., Пустовіт Л.О. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови. Київ: Наук. думка, 1983. 156 с.
46. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
47. Жовтобрюх М.А. Науковий стиль української мови. *Мовознавство*. 1968. № 1. С. 3–13.
48. Жовтобрюх М.А. Основні тенденції розвитку сучасної української літературної мови. *Мова. Людина. Суспільство*. Київ: Наук. думка, 1997. С. 14–23 (про взаємодію української літературної мови і територіальних діалектів – на с. 21–23).
49. Жовтобрюх М.А. Поняття норми в літературному побутовому мовленні. Усне побутове літературне мовлення. Київ: Наук. думка, 1970. С. 15–33.
50. Жовтобрюх М.А. Слово мовлене: (Укр. літ. вимова). Київ: Знання, 1969. 47 с.
51. Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. Київ: Наук. думка, 1984. С. 3–29, 59–84.
52. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич, 1994. 219 с.
53. Іващенко В.Л., Федоренко Т.О. Енантіосемія в парадигмі мовних та мовленневих явищ: основні напрями концептуалізації. *Мовознавство*. 2009. № 2. С. 48–60.
54. Івченко А. Історія та етимологія української фразеології: Бібліогр. покажчик (1864–1998). Харків, 1998. 160 с.
55. Івченко А. Українська народна фразеологія: ономазіологія, ареали, етимологія. Харків, 1999. 304 с.
56. Історія української мови: Лексика і фразеологія. Київ: Наук. думка, 1983. 744 с.
57. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А. Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: Монографія. Київ, 2008. 336 с.
58. Коваль А.П. Культура української мови. Київ: Наук. думка, 1966. 192 с.
59. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: Структура наук. стилю. Київ, 1970 307 с.
60. Коваль А.П. Слово про слово. Київ: Рад. шк., 1986. 384 с.

61. Колоїз Ж., Малюга Н. Каламбур як засіб забезпечення оказіональної експресії. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 2001. Вип. 119: Слов'янська філологія. С. 38–44.
62. Коломієць М.П. Фразеологічні синоніми. Дніпропетровськ, 1989. 68 с.
63. Коптілов В. У світі крилатих слів. Київ: Веселка, 1968. 159 с.
64. Кочерган М.П. Слово і контекст: Лекс. сполучуваність і знач. слова. Львів: Вища шк., 1980. 182 с.
65. Крищенко А.П. Паронімія та її роль у мові. 1969. № 1. С. 50–63.
66. Кубайчук В. Хронологія мовних подій в Україні. Київ, 2004; Видання друге, виправлене й доповнене. Київ: К.І.С., 2020. 192 с
67. *Культура української мови* / за ред. В.М.Русанівського. Київ, 1990. 304 с.
68. *Лексика*. Лексикологія. Лексикографія: (Бібліогр. покажчик. Матер. на допомогу наук. та навч. роботі) / Упор. А.А.Москаленко, В.М.Терлецька. Одеса, 1973. 62 с.
69. *Лексикологія та лексикографія*. Київ: Наук. думка, 1965–1969. Вип. 1–3.
70. Лизанець П.М. Функції старослов'янзмів у поемі Т.Г.Шевченка «Марія». *Доповіді та повідомлення Ужгородського університету*. Сер.: Філологія. Ужгород, 1961. № 6. С. 91–99.
71. *Мала філологічна енциклопедія* / Укл. О.І.Скопненко, Т.В.Цимбалюк. Київ: Довіра, 2007. 478 с.
72. Марцінківська О.Є. Місце фразеології в семантичній системі мови та відображення її в Словнику української мови. *Слово і фразеологізм у словнику*. Київ: Наук. думка, 1980. С. 237–248.
73. Матвіяс І.Г. Українська літературна мова і територіальні діалекти в їх взаємодії на різних історичних етапах. *Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами*. Київ: Наук. думка, 1977. С. 5–31.
74. Мацько Л.І. «Злоначинающих спину...»: (Старослов'янізми в поезії Т.Г.Шевченка). *Культура слова*. 1989. Вип. 37. С. 25–30.
75. *Мова державна – мова офіційна*: Збірник матер. наук. конф. Київ: Просвіта, 1995. 176 с.
76. *Мова тоталітарного суспільства*. Київ, 1995.
77. Мокієнко В.М. Значення української пареміології для історико-етимологічного аналізу слов'янських прислів'їв і приказок. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 9–20.
78. Мокієнко В.М. Історико-етимологічний аналіз фразеології та етимологія лексики. *Мовознавство*. 1990. № 5. С. 3–11.
79. Мокієнко В.М. Лексичне і фразеологічне значення. *Мовознавство*. 1988. № 4. С. 10–21.
80. Мокієнко В.М. Спроба системного етимологічного аналізу українських фразеологізмів. *Мовознавство*. 1974. № 2. С. 26–36.
81. Мокієнко В.М. Українська фразеологія в загальнослов'янському висвітленні. *Мовознавство: Доп. та повід. IV Міжнар. конгресу україністів*. Київ, 2002. С. 379–382.
82. Мокієнко В., Грищенко П. Професор Олекса Горбач і його праця «Арго в Україні». *Горбач О. Арго в Україні*. Львів, 2006. С. 653–670.
83. Москаленко А.А. Нарис історії української лексикографії. Київ, 1961. 163 с.
84. Муқан Г.М. Багатозначність і омонімія. *Українська мова і література в школі*. 1970. № 8. С. 30–36.
85. Німчук В.В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. Київ, 1992. 416 с.
86. Німчук В.В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. Київ, 1980. 304 с.
87. Огієнко В. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. Київ: Либідь, 1995. 296 с.

88. *Пазяк М.М.* Українські прислів'я та приказки: Проблеми пареміології та пареміографії. Київ: Наук. думка, 1984. 198 с.
89. *Скрипник Л.С.* Фразеологія української мови. Київ: Наук. думка, 1973. 280 с.
90. *Паламарчук Л.С.* Академічний тлумачний словник української мови. *Слово і фразеологізм у словнику*. Київ: Наук. думка, 1980. С. 4–22.
91. *Паламарчук Л.С.* Лексикологія і практичні здобутки лексикографії. *Розвиток мовознавства в УРСР: 1967–1977*. Київ: Наук. думка, 1980. С. 39–59.
92. *Паламарчук Л.С.* Півстоліття української радянської лексикографії. *Мовознавство на Україні за п'ятдесят років*. Київ: Наук. думка, 1967. С. 103–127.
93. *Паламарчук Л.С.* Українська радянська лексикографія. Київ: Наук. думка, 1978. 204 с.
94. *Перший* тлумачний словник української мови. *Мовознавство*. 1984. № 2. С. 3–10.
95. *Пилинський М.М.* Мовна норма і стиль. Київ: Наук. думка, 1976. С. 58–103. 286 с.
96. *Пиркало С.* Перший словник молодіжного сленгу. Київ, 1998. 83 с.
97. *Питання взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів: (Тези доп. та повід.)*. Київ, 1972. 132 с.
98. *Півторак Г.* Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ: Академія, 2001. 152 с.
99. *Полюга Л.М.* Про антоніми та їх використання. *Полюга Л.М. Повний словник антонімів української мови*. 3-є вид., доп. і випр. Київ, 2006. С. 9–25.
100. *Пономарів О.* Культура слова: Мовно-стилістичні поради: Навч. посіб. 2-е вид., стереотип. : Київ: Либідь, 2001. 240 с.
101. *Пономарів О.Д.* Специфічно українська лексика грецького походження. *Мовознавство*. 1973. № 5. С. 60–67.
102. *Поповченко О.І.* Словник жаргону злочинців. 1996. 136 с.
103. *Потебня О.О.* З лекцій теорії словесності: Байка, прислів'я, приповідка. Харків, 1930. 112 с.
104. *Пуряєва Н.* Словник церковно-обрядової термінології. Київ: Свічадо, 2001. 155 с.
105. *Сабадош І.В.* Перший енциклопедичний словник української мови. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія «Філологія»*. Ужгород, 1988. Вип. 3. С. 25–31.
106. *Сабадош І.* Українські назви рослин. Історія, етимологія. Ужгород, 2019. 1032 с.
107. *Селіванова О.О.* Нариси з української фразеології: (психо-когнітивний та етнокультурний аспекти). Київ; Черкаси, 2004. 276 с.
108. *Січинський В.* Чужинці про Україну. Львів: Світ, 1991. 96 с.
109. *Склад і структура термінологічної лексики української мови*. Київ: Наук. думка, 1984. 194 с.
110. *Скрипник Л.С.* Фразеологія української мови. Київ: Наук. думка, 1973. 280 с.
111. *Слово і фразеологізм у словнику*. Київ: Наук. думка, 1980. 250 с.
112. *Соколовская Ж.П.* Система в лексической семантике: (Анализ семант. структ. слова). Київ, 1979. 189 с.
113. *Ставицька Л.* Арго, жаргон, сленг: Соціально диференціація української мови. Київ, 2005. 462 с.
114. *Ставицька Л.* Українська мова без прикрас. *Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови*. Київ, 2003. С. 9–18.
115. *Стишов О.А.* Українська лексика кінця ХХ ст.: (На матер. мови ЗМІ). Київ, 2003. 387 с.
116. *Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За загред. І.К.Білодіда*. Київ: Наук. думка, 1973. 440 с..
117. *Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За загред. І.К.Білодіда*. Київ: Наук. думка, 1973. 440 с.

118. Сучасна українська мова: Підручник / За ред. О.Д.Пономарева. Київ: Либідь, 1997. С. 3–8, 38–102.
119. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. – Київ: Знання, 2007. – 495 с.
120. Тараненко О.О. Новий словник української мови: (концепція і принципи уклад. словника). Київ; Кам'янець-Подільський, 1996. 172 с.
121. Тараненко О.О. Полісемантичний паралелізм і явище семантичної аналогії. Київ: Наук. думка, 1980. 115 с.
122. Тараненко О. Про мовний статус українсько-російського суржику. *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка*: Зб. наук. пр., присв 70-річчю проф. С.Я.Єрмоленко. Київ, 2007. С. 69–74.
123. Тищенко О.М. Метафора Євгена Маланюка: (семантико-функціональний аспект). Київ, 2004. 144 с.
124. Ткаченко О.Б. Чи можуть бути в Україні дві загальнодержавні мови? *Мовознавство*. 1999. № 4–5. С. 3–9.
125. Товстенко В.Р. Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище. Київ, 2003. 279 с.
126. Ужченко В.Д. Актуальні питання розвитку української мови: Вступ. Лексикологія. Фразеологія: Посіб. для магістрів. Луганськ, 2005. 148 с.
127. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. Київ, 1988. 279 с.
128. Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія. Харків, 1990. 167 с.
129. Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. Київ: Наук. думка, 1977. 202 с.
130. Українська мова в ХХ сторіччі: історія лінгвоциду. Київ, 2005.
131. Франко І. Літературна мова і діалекти. Франко І. Твори: В 20 т. Київ, 1955. Т. 16: Літ.-крит. статті. С. 336–341.
132. Цимбалюк Ю. В. Слова латинського походження в українській мові. *Українська мова і література в школі*. 1970. № 12. С. 71–74.
133. Шадура В.О. Індивідуальні лексичні новотвори в поезіях П.Тичини. *Наукові записки Дніпропетровського університету*. Дніпропетровськ, 1960. Т. 60. С. 107–118.
134. Шевельов Ю. Внесок галичан у формування української літературної мови. Львів; Нью-Йорк, 1996. 192 с.
135. Шевельов Ю. Чернігівщина в формуванні нової української літературної мови: До постановки питання. *Там само*. С. 157–173.
136. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не вібчоруська мова? З проблем східнослов'янської глотогонії. *Мовознавство: Другий Міжнар. конгрес українців*: Доп. і повід. Львів, 1993. С. 54–65.
137. Шелудько Д. Німецькі елементи в українській мові. *Збірник комісії для дослідження історії української мови*. Київ, 1931. Т. 1. С. 1–60.
138. Юрченко О.С. Формування фразеологічного фонду української літературної мови (кінець ХVIII – поч. ХІХ ст.). Харків: Вища шк., 1984. 208 с.
139. Юрчук Л.А. Теоретичні засади реєстру Фразеологічного словника української мови. *Мовознавство*. 1983. № 5. С. 23–32.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

140. Електронний тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/>
141. Великий електронний словник української мови (ВЕСУМ). URL: <https://vesum.nlp.net.ua/>